ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳು

ಡಾ. ರಾಜಾರಾಮ ಹೆಗಡೆ

ಬಿಳಗಿ ಇಂದಿನ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ಧಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಹದಿನೈದನೇ ಶತಕದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಗಿಯ ಸಮೀಪದ ಐಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಒಂದು ಮನೆತನ. ತನ್ನ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.[1] 'ಒಡೆಯರು' ಎಂದು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಅರಸರು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಸಿದ್ಧಾಪುರ ತಾಲೂಕನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಐವತ್ತಳಿಗೆ ನಾಡು, ಚಿಕ್ಕಮಾಳಿಗೆಯ ನಾಡು ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ವೇಂಠೆಯ ಕೆಲಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಸ್ಥಾನಿಕ ಅರಸು ಮನೆತನ ಸೀಮಿತವಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಅವರು ಸ್ವಾಮಿರಾಜರನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಅರಸರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಇವರು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ. ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದ್ದ ಪುರಾವೆ ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೂ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅಂಥ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆ ಬಿಳಗಿ ಅರಸರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಅಥವಾ ನಂತರ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಳಗಿಯ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೩ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಘಂಟೇಂದ್ರನಿಗೂ ಸುಮಾರು ಐದು ತಲೆಮಾರು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಲಪ್ಪೊಡೆಯನ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ಮನೆತನ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರ ದಾಖಲೆ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ[2]. ಈ ದಾಖಲೆ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಬಸದಿಗಳ ಹೊಸ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನೂ, ಮೂರು ಬಸದಿಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಜೈನ ಮಂದಿರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಕುರಿತು ನಮಗೆ ಬೇರೆ ಪುರಾವೆಗಳು ಬೇಕಾಗಿವೆ.

---

1 'ಬಿಳಗಿ ಅರಸುಗಳ ವಂಶಾವಳಿ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಬೆನಗಲ್ ರಾಮರಾವ್ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ॥ ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು 'ಬಿಳಗಿ ಅರಸುಗಳ ಚರಿತ್ರೆ' ಎಂದು ಅದೇ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಮೇಲೆ ಡಾ॥ ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತರೂ 'ಬಿಳಗಿಯ ಒಡೆಯರು' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ.

2 *Indian Epigraphy Annual Reports* (*IEAR*) *1970-71* No. 158, p. 52.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುವಿಗೆ ಹಾಗೂ ದತ್ತಿಗೆ ಈ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೦ರಲ್ಲಿ, ವೀರಪ್ಪೊಡೆಯನ ರಾಣಿ ವೀರಾಂಬಿಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಿಲಾಮಯವಾದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಿಳಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಶಾಸನ ಹಾಕಿಸಿದಳು[3]. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರ, ಪ್ರಾಕಾರ, ಮಂಟಪ, ಚಂದ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ನಂದಿ ಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ ಕೂಡ ಈ ದೇವಾಲಯದ ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೧ರಲ್ಲಿ ಘಂಟೇಂದ್ರನಿಂದ ಬಿಳಗಿಯ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆತನ ತಂದೆ ರಂಗರಾಜನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಸ್ತುವಿನ ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದೀರ್ಘಾಯುತವಾದ ಗರ್ಭಗೃಹ. ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತರಾಳ ಹಾಗೂ ಮಂಟಪಗಳು ಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಘಂಟೇಂದ್ರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಂಗಮಂಟಪ, ಇನ್ನೆರಡು ದೇವಕೋಷ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶಾಲೆ ಇವು ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಹೀಗೆ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯು ಬಿಳಗಿಯ ಅರಸರ ಸಂದರ್ಭದ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಬಸದಿಗೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲೂ ಕುಶಲ ಕೆತ್ತನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಪ್ಪು, ನುಣುಪುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಹುದೂರದಿಂದ ಕಂಭಗಳಿಗೆ, ಮೂರ್ತಿರಚನೆಗೆ ತಂದು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಬಸದಿಯ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲಾಮಯ ದೇವಾಲಯ ಇಟಗಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ.[4] ಆಳೆತ್ತರದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಮಂದಿರ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಕನಾಸ ಹಾಗೂ ಮಂಟಪಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಂದಿರದ ಬಗೆಗೆ ನಮಗೆ ವಿಶೇಷ ಶಾಸನಾಧಾರ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು–ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಿರು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ವಾಸ್ತುಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಬಿಳಗಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಇತರ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೧) ಹಾಗೂ ಭುವನಗಿರಿಯ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೯೨) ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಪಡೆದವು. ಬಿಳಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ, ವಾಸ್ತುಕರ್ಮಿಗಳ ವಸತಿಯೇ ಇದ್ದಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಒಡ್ಡರ ಬೇಣ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳವೊಂದು ಸೋಮನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ.

ದತ್ತಿಗಳು[5] : ಈ ಅರಸರು ನೀಡಿದ ದತ್ತಿ ಶಾಸನಗಳು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ ಇವೆ. ಬಿಳಗಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೦), ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೧ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೯೨) ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ

---

3 *IEAR 1970-71*, No. 159, p. 52

4 Karnataka Inscriptions (KI), Vol. V, Ed : Dr. B. R. Gopal, Kannada Research Institute, Karnataka University, Dharwad, No. 136, p. 333 ಈ ದೇವಾಲಯದ ಕಲ್ಲಿನ ನೆಲದ ಮೇಲೆ 'ಘಂಟಪ್ಪನಾಯಕರ ತಿಮ್ಮಯ್ಯನ ಸದಾ ಸೇವೆ' ಎಂದು ಬರೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ತಿಮ್ಮಯ್ಯ ನರಸಿಂಹನ (ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ ಶಾಸನದ ವೀರಪ್ಪೊಡೆಯರ ತಂದೆ) ಸಹೋದರನೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಿದರೆ ಇಟಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು.

5 ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಎಪಿಗ್ರಫಿ ವಿಭಾಗದ ಡೈರಕ್ಟರ ಡಾ|| ಕೆ. ವಿ. ರಮೇಶ, ಜಾಯಿಂಟ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್, ಡಾ|| ಮಾಧವ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳ Transcript ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ದೇವಾಲಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೧)[6] ಗಳು ರಾಜ್ಯಾದಾಯ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ವಿವರ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಖರ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಮೂಡುಬಿದಿರೆಯ ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಎರಡು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೬ ಹಾಗೂ ೧೫೬೧) ಈ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.[7] ಗೋಕರ್ಣದ ಮಹಾ ಬಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನು ಮಾಡಿದ ದಾನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನವೊಂದು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೬) ದೊರೆತಿದೆ.[8] ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸೋಮ ಶೇಖರ ನಾಯಕನು ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ದಾನದ ಎರಡು ತಾಮ್ರಪಟಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೦) ಸಿಕ್ಕಿವೆ.[9] ಭುವನಗಿರಿಯ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಇಟಗಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾ ಲಯಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶಾಸನಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಪನ್ನ ಮೂಲಗಳು

ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಪನ್ನ ಮೂಲತಃ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ. ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ೪೬ರಷ್ಟು ಹಳ್ಳಿಗಳು ದತ್ತಿಯ ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು (ಪಟ್ಟಿ ೧). ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಉದಾ ಹರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಿಟ್ಟ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಹಳ್ಳಿಯ ಒಂದೇ ಹಿಡುವಳಿಯ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವರದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಒಂಭತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಒಟ್ಟೂ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬಸದಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತೀ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆದಾಯದ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ 'ಸಿದ್ಧಾಯ' ಎಂಬ ಕರವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ದತ್ತಿಗೆ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಯ' ಒಂದು ಉಪಕರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತೋರಿಸಿದರೂ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಹು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಯ'ವೇ ನಿರ್ಧಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಭೂ ಆದಾಯ ವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವಿಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ[10]. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಯ' ವನ್ನು ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಿದ್ಧಾಯ'ವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವಾಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಥಮ ವಾಗಿ ಅದನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ನಂತರ ಉಳಿದ ಕರಗಳಾದ ಹದಿಕೆ ಬಿರಾಡ, ಕುಳಬಡ್ಡಿ ಉಪಾತ್ತರ ಅಥವಾ ಉಪಾದ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೦ರ ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ 'ಸಿದ್ಧಾಯ'ದ ಬದಲು 'ಸಿಸ್ತ'ನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಕರವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕರಗಳನ್ನು ಹಣರೂಪದಲ್ಲಿ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸುವರ್ಣಾದಾಯ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿ 'ಸಿದ್ಧಾಯ', 'ಬಿರಾಡ', 'ಕುಳಬಡ್ಡಿ', 'ಉಪಾತ್ತರ' 'ಉಪಾದ್ರ', 'ವರ್ತನೆ', 'ಪಾಲು', 'ನಿಭಾಯ, 'ಕಟ್ಟುಗುತ್ತಿಗೆ, 'ಸುತ್ತು', 'ಮರುಗುತ್ತಿಗೆ' 'ಹದಿಕೆ ಬಿರಾಡ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಪನ್ನ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಗದ್ಯಾಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂದಾಯ ಮಾಡುವ ಪರಿಪಾಠ ಇತ್ತು. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸುವರ್ಣಾದಾಯನನ್ನು ಗದ್ಯಾಣ, ವರಾಹಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ

6 *KI, Vol. V*, No. 73, p. 271-77.

7 *IEAR 1939-40*, Appendix A, C.P. No. 2 & 3, p. 23.

8 *IEAR 1939-40*, Appendix A, C.P. No. 17, p. 23.

9 *IEAR 1939-40*, Apdendix A, C.P. No. 12 & 14, p. 22

10 K. N. Chitnis, *'Keladi Polity'*, 1974, Karnataka University, Dharwad, p. 97, H. R. Kuppuswamy, *Economic Conditions in Karnataka, AD. 975-1335*, 1975, Karnataka University, Dharwar, p. 152, and K. S. Shivanna, *The Agrarian System of Karnataka 1336-1761*, Mysore University, Publ, Mysore, p. 52.

ಹಾಗೂ ಚಿಲ್ಲರೆ ಹಣ, ಹಾಗೂ ಪೀಸೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಾಂಕಿತ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಣ ರೂಪದ ಆದಾಯವಲ್ಲದೇ ಧಾನ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾದಾಯವನ್ನು ಬಿಡುವದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಯಾದ ಭತ್ತವನ್ನು ಖಂಡುಗದ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಗೆ ಕ್ರಯ ಕಟ್ಟಿ ಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ 'ಸಿಸ್ತು', 'ಉತ್ತಾರ', 'ಗುತ್ತಿಗೆ', 'ಗೇಣಿ' ಮುಂತಾದ ಸಂದಾಯಗಳನ್ನು ಭತ್ತದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಧಾನ್ಯಕ್ಕೆ, ಹಾಗೂ ಪರಿಚಾರಕರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾದ ಸಂಬಳಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿ ಭತ್ತವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಆದಾಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೇ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿಲ್ಲ. ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿಯ ಶಾಸನವಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ "ಮುಕ್ಕೊಡೆಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ನೆಡಿಸಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕ" ಕೊಟ್ಟ ವಿಧಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.[11] ಈ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಡೆ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ನೀಡಿ, ಉತ್ಪನ್ನದ ವಿವರ ಹಾಗೂ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ "....ಗ್ರಾಮದ ಗದ್ಯಾಣ....ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಶಾಸನಾಂಕಿತ ಮಾಡಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಆಧಾಯದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.[12] ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳು ಸೂಚಿಸುವ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕರಗಳೆಲ್ಲ ಹಣರೂಪದಲ್ಲೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಾಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಬದಲು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಆ ಆದಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ ನೀಡುವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಇದ್ದಿರಬಹುದೇ ಹೊರತೂ ಭೂಮಿಯೇ ಅವುಗಳ ಸೊತ್ತಾದ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ಆಧಾರ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನು ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೃಷಿಯೇತರ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನೂ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೆಣಸುಗಳ ಹೇರುಗಳ ಮೇಲೆ, ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣ ಬೆಲೆಯ ಹೇರಿಗೆ ಒಂದು ಹಣದಂತೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಅಪ್ಪಣೆ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೦ರ ಒಂದು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಅದೇ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಆತನು ೧೨ಳ ಬಿಟ್ಟ ಆಳುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ೧೭೬೦ರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ.[13]

ಸಂದಾಯ ವಿಧಾನ

ಕೃಷಿಯ ಕರಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವಾಲಯದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಸರಿಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಡುವಾಗ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳು ಆ ಆದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲಿಮಾಡಿದ ವಿಧಾನ ಅಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಹಳ್ಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಸೂಲಿಯ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಅವರೇ ಆದಾಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ವಸೂಲಿ

11 *IEAR 1970-71*, No. 157, p. 52

12 ಸೂಚಿ ನಂ. ೨ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

13 ಸೂಚಿ ನಂ. ೯ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ದೇವಾಲಯದ ಜತೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕರ ತುಂಬುವವರ ಜತೆ ರಾಜ್ಯ ಹಲವು ತರದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನವರು ಮಾಡಿದ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಮಾನ್ಯಮಾಡಿ ನಂತರದವರು ಉಳಿದ ಸಂದಾಯದ ಹಣವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಲು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ೩೦ ಗದ್ಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ೬ ಗದ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಹಣವನ್ನು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[14] ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೌಡುಂಬಳಿಯನ್ನು ಕಳೆಯಲಾಗಿದೆ.[15] ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಬಳಿ, ಉತ್ತರದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.[16] ಇದರ ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಖರ್ಚುಗಳು

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು : ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ತೀರ ವಿವರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳ ಖರ್ಚನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ಹಾಲು, ಗಂಧ, ಧೂಪ, ಬತ್ತಿಹತ್ತಿ, ಅಡಕೆ, ವೀಳ್ಯದೆಲೆ, ಹಣ್ಣು, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪ್ರತಿ ವಿಧಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ, ನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಖರ್ಚು ಎಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮೊತ್ತ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತು ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಆದಾಯವೆಂದರೆ ನೈವೇದ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮೃತಪಡಿಗಾಗಿ ಭತ್ತವನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಈ ರೀತಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳ ವಿವರವೂ ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ದೈನಂದಿನ, ಹಾಗೂ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ವಿಧಿಗಳ, ಹಾಗೂ ಆಗಾಗ ನಡೆಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳ ವೆಚ್ಚವನ್ನೆಲ್ಲ ಭರಿಸಲು ರಾಜ್ಯ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿತ್ತು. ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಅತೀ ಹೆಚ್ಚು ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ನೇಮಿನಾಥ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಹಾಗೂ ವರ್ಧಮಾನ ತೀರ್ಥಂಕರರಿಗೆ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಹತ್ತರಷ್ಟು ದೈನಂದಿನ ವಿಧಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಸದಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಮೂರ್ತಿಗೂ ದಿನಕ್ಕೆರೆಡು ಬಾರಿ ಬಾರಿ ಕ್ಷೀರಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ದಿನವೂ ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಂದಾದೀಪ್ತಿಗಳು, ೨೪ ಅಲಂಕಾರ ದೀಪ್ತಿಗಳು ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆರು ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನಿಂದ ಎರಡು ತಾಮ್ರಪಟಗಳ ಮೂಲಕ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಗೆ ಉಳಿದ ವಿಧಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚು ತಗಲುತ್ತಿತ್ತು.

ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಚಾರಕರು

ದೇವಸ್ಥಾನದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬಹುಭಾಗ ದೇವಾಲಯದ ವಿಧಿಗಳ ಆಚರಣೆಗೆ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗದವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ವೇತನ ನೀಡಲು ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂಜಾರಿಗಳು ಅತಿ ಅವಶ್ಯವಾದ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದರು. ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಜಾಸ್ತಿ ಅರ್ಚಕರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಹಾಗೂ

---

14 ಸೂಚಿ ನಂ. ೯ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

15 ಸೂಚಿ ನಂ. ೭ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. C.P. No: 2

16 ಸೂಚಿ ನಂ. ೬ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಅರ್ಚಕರಿದ್ದರು. ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೆಖಿಸಿದ ಗೋಕರ್ಣದ ೧೬೮೭ರ ತಾಮ್ರ ಪಟದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದ ಮೂರು ಅರ್ಚಕರ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಬಿಳಗಿ ಅರಸರು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.[17] ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಆದಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಹಲವು ಅರ್ಚಕರ ಜತೆ ಈ ಮೇಲಿನವರು ಹೆಚ್ಚು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ವಾದ್ಯದವರು ಅಥವಾ ಓಲಗದವರು ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯುಗಳ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದರು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯುದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎರಡಿದ್ದರೆ. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯುದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಇತ್ತು. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯುದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ನಾದಸ್ವರದವರು ಹಾಗೂ ಇಬ್ಬರು ಡೋಲಿನವರು ಇದ್ದರು. ರತ್ನತ್ರಯುಬಸದಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಆರು ಓಲಗದವರಿದ್ದರು. ಈ ಮೇಲಿನವರ ಜತೆ, ತಾಳ, ಛಳಗಗಳಿಗೆ ತಲಾ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿದ್ದರು. ಅದೇ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಭೋಗಪಾತ್ರದ ಜನರಿದ್ದರು. ನಟ್ಟುವಜನ ೧, ತಾಳಧಾರಿಗಳು ೧, ಮದ್ದಳೆಯವರು ೨, ಸಂಗೀತದವರು ೧, ಶೃತಿಯುವರು ೧, ಪಾತ್ರದವರು ೪, ಹೀಗೆ. ದೇವಾಲಯುದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಪಾಟಾಳಿಗಳು, ಪರಿಚಾರಕರು ಮುಂತಾದವರು ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಹಾಗೂ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ೭, ಹಾಗೂ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ೨೨ ಇತ್ತು. ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಹಣ ಹಾಗೂ ಧಾನ್ಯ ಈ ಎರಡೂ ರೂಪದಲ್ಲೂ ವೇತನ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟಿ ೨ ತೋರಿಸುವಂತೆ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಉಳಿದ ದೇವಾಲಯುಗಳ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೇತನ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ದೇವಾಲಯುದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವ ವೇತನದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿತ್ತು. ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯು ಎರಡು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ತಲಾ ೧೨ ಗದ್ಯಾಣ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕಂಬಳಿ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯುದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ೧೦ ಗದ್ಯಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಯು ಶ್ರೀಬಲಿ ಹಾಗೂ ಅಮೃತಪಡಿಗಾಗಿ ೧೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಯಾರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಬಗೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಅಂಥ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯುದಲ್ಲಿ ನೈವೇದ್ಯದ ಅನ್ನವನ್ನು ಓಲಗದವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಿಸಿದ ಖರ್ಚಿನ ಬಾಬ್ತುಗಳು ದೇವಾಲಯುದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳ ಬಾಬ್ತಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಇದ್ದವು. ಪಟ್ಟಿ ೩ರಲ್ಲಿ ತುಲನೆ ಮಾಡಿದ ಮೂರು ದೇವಾಲಯುಗಳ ಖರ್ಚುಗಳ ಮೊತ್ತ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ : ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದೇವಾಲಯುಗಳು ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಬೆಳೆದವು. ಆ ದೇವಾಲಯುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಆ ಮೊತ್ತವನ್ನು ರಾಜ್ಯದಾಯದಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ಬದಲು ದೇವಾಲಯುಗಳೇ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅವುಗಳನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಖರ್ಚನ್ನು ತೂಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಈ ವಸೂಲಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಕುರಿತು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯುದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರದ ಬಹುಪಾಲು ಹಣ ಚಲಾವಣೆಯಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನ ಹಾಗೂ ಖರ್ಚುಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಣರೂಪದಲ್ಲೇ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಹಣ ಚಲಾವಣೆಗಳಿಸಿದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಈ ಕುರಿತು ವಿವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಅಗತ್ಯ ಇವೆ.

ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯುಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ರಾಜಾಶ್ರಯುದ ಪಾತ್ರ. ರಾಜ್ಯ

17 ಸೂಚಿ ನಂ. ೮ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲೇ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳು ತಮ್ಮ ಉಸಿರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ದೇವಾಲಯದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ತನ್ನ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಖರ್ಚುಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ರಾಜಶಾಸನ ಪುಟವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದವು. ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೇ ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೊಡ್ಡದು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜಾಸ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ರಾಜ್ಯ ಆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾಬ್ತಿಗೆ ನಿಗಧಿಪಡಿಸಿದ ಹಣ ಕೂಡಾ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು.

ಇಂಥ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಿಳಗಿ ರಾಜರು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ರತ್ನತ್ರಯ ಬಸದಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವೈಭವವನ್ನು ಪಡೆದವೋ ಅಷ್ಟೇ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ನಂತರ ಹಾಳು ಬಿದ್ದವು. ಇದು ಬಿಳಗಿ ರಾಜರು ಆರ್ಥಿಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಣಾಯಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಪ್ಪದೇ ಮುಂದುವರಿಯುವಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಆಶ್ವಾಸನೆಯಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಿಳಗಿ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಳಾದಾಗ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಂದು ಪ್ರತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿಫಲವಾದವು.

ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಪುರದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಇಟಗಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಹುಶಃ ಬಿಳಗಿ ಅರಸರ ಪತನಾನಂತರ ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಈ ಮೇಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಳಾಗಿದ್ದರ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯಬಹುದು.[18]

ಪಟ್ಟಿ–೧

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವಂತೆ ದತ್ತಿಯ ವಿವರಗಳು

	ದೇವಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ದತ್ತಿ ಹಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ	ವಸ್ತು ರೂಪದಲ್ಲಿ
೧	ಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥಂಕರ ಬಸದಿ, ಐಸೂರು	೧	೨೪ ಗದ್ಯಾಣ	೩೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೨	ಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥಂಕರ ಬಸದಿ, ಇಡುವಣಿ	೨	೬೩ ಗದ್ಯಾಣ	—
೩	ಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥಂಕರ ಬಸದಿ, ಬಿಳಗಿ	೩	೧೬೩ ಗದ್ಯಾಣ	—
೪	ಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥಂಕರ ಬಸದಿ, ಬಿಳಗಿ ಅರಮನೆ	೩	೧೦೪ ಗದ್ಯಾಣ	—
೫	ಮಾಣಿಕ್ಯತೀರ್ಥಂಕರ ಬಸದಿ, ಬಿಳಗಿ	೧	೫೦ ಗದ್ಯಾಣ	—
೬	ಪಂಚ ಬಸದಿ, ತಾಳಗುಪ್ಪೆ	೧	೩೬ ಗದ್ಯಾಣ	—

18 ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕರು ಡಾ॥ ಎಸ್. ಎ. ಬಾರಿ, ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಪುರಾತನ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಇವರಿಗೆ ಅವರ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

	ದೇವಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ದತ್ತಿ ಹಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ	ವಸ್ತು ರೂಪದಲ್ಲಿ
೭	ಆಧೀಶ್ವರಬಸದಿ	೩	೪೩.೫ ಗದ್ಯಾಣ	—
೮	ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ	೨	೧೦೧.೫ ಗದ್ಯಾಣ	—
೯	ಶಾಂತೀಶ್ವರಬಸದಿ	೨	೩೬ ಗದ್ಯಾಣ	—
೧೦	ಚಂದ್ರನಾಥಬಸದಿ, ಬಳಗುಳಿ	೪	೨೮ ಗದ್ಯಾಣ	—
೧೧	ತ್ರಿಭುವನತಿಲಕಬಸದಿ, ಬಿದಿರೆ	೧	೪೪.೫ ಗದ್ಯಾಣ	—
೧೨	ಗಂಧಕುಟಿ ಶಾಂತೀಶ್ವರ, ಬಿಳಗಿ	೧	೧೨ ಗದ್ಯಾಣ	—
೧೩	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ, ಬಿಳಗಿ	೪	೮೬ ಗದ್ಯಾಣ ೭ ಹಣ ೩ ಹಾಗ	೧೧೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೧೪	ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ, ಬಿಳಗಿ	೯	೪೪೩ ಗದ್ಯಾಣ ೧೦೧ ಹಣ ೩ ವೀಸ	೩೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೧೫	ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ	೪	೬೫ ಗದ್ಯಾಣ ೨ ಹಣ ೩ ಹಾಗ	೧೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೧೬	ತ್ರಿಭುವನಚೂಡಾಮಣಿಬಸದಿ, ಬಿದಿರೆ	೧	೨೪ ಗದ್ಯಾಣ	
೧೭	ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಬಸದಿಯ ಸತ್ರ, ಬಿದಿರೆ	೩	—	೧೧೨ ಮೂಟೆ ಅಕ್ಕಿ
೧೮	ಗೋಕರ್ಣಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	೨	೪೫.೫ ಗದ್ಯಾಣ	—
೧೯	ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ	೨	೨೪ ಗದ್ಯಾಣ	೧೧೫ ಬಿಟ್ಟಿ ಆಳು

ಪಟ್ಟಿ–೨

ದೇವಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ಸಂಬಳ (ಒಬ್ಬರಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ)

(ಮೂರು ದೇವಾಲಯಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪಟ್ಟಿ)

ಸಂ.	ಸಿಬ್ಬಂದಿ	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ		ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ		ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	
		ಹಣ ಗದ್ಯಾಣ	ವಸ್ತು ಭತ್ತ ಖಂಡುಗ	ಹಣ ಗದ್ಯಾಣ	ವಸ್ತು ಭತ್ತ ಖಂಡುಗ	ಹಣ ಗದ್ಯಾಣ	ವಸ್ತು ಭತ್ತ ಖಂಡುಗ
೧	ಅರ್ಚಕ ಭಟ್ಟರು	೩	೩೬	—	—	೧೨	—
೨	ಕೀಳು ಶಾಂತಿ ಭಟ್ಟರು	೨	೩೦	—	—	೧೨	—
೩	ಪಾಟಾಳಿಗಳು	ಮುಕ್ಕಾಲು	೩೦	—	—	—	—
೪	ಭಂಡಾರಿ (ವಾದ್ಯದವರು)	೧.೫	೪೨	೭	೨೦	—	೨೪
೫	ಅಧ್ಯಕ್ಷರು	೧೦	—	೧೩	ಒಂದು ಕಂಬಳಿ	—	—
೬	ಭೋಗವಾತ್ರದವರು	—	—	೧೫	—	—	—
೭	ಪರಿಚಾರಕರು	—	—	೯.೫	೨೦	—	—

ಪಟ್ಟಿ-೩

ದೇವಾಲಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಖರ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣ

(ಮೂರು ದೇವಾಲಯದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪಟ್ಟಿ)

	ದೇವಾಲಯ	ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು	ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಬಳ	ಒಟ್ಟು
೧	ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ	೩೦.೫ ಗದ್ಯಾಣ	೫೫.೫ ಗದ್ಯಾಣ	೮೬ ಗದ್ಯಾಣ
		೪೪ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೬೬ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೧೧೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೨	ರತ್ನತ್ರಯಬಸದಿ	೯೮ ಗದ್ಯಾಣ	೨೪೫ ಗದ್ಯಾಣ	೪೪೩ ಗದ್ಯಾಣ
		೧೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೨೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೩೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ
೩	ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	೨೧ ಗದ್ಯಾಣ	೪೪ ಗದ್ಯಾಣ	೬೫ ಗದ್ಯಾಣ
		೪ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೯೬ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ	೧೦೦ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ